

az előző kötet eszmeisége után, ahonnan még a munka és a gyár egészséges ihletése sugárzik, ha nem is a teljes lírai szintézis hangján. Ezt a tiszta hangot lehetett volna továbbfejleszteni újabb és összetettebb aspektusok segítségével, s nem olyan módon, ahogy pl. *Magánügyem* c. versében, a közhelyek halmozásával: „Magánügyem lett a közügy már...”

Behálózza az új kötetet a befeléfordulás, a költő szerint a „belső világúr” megismerésére való törekvés, de a kifele „simogatni született” alkotó befelé nem tud más lenni, csak önmaga (*Hogy az legyek, Határ, Hazám van*), s így jut el ahhoz a babitsi alaphelyzethez, amely olykor már az individualizmus veszélyével fenyeget. Helyenként meg-megtörök ez az irányvonal a verseiért öntudatosan kiálló költő attitűdjével (*Pillantásom karomat növeszt*), az egzisztenciális problémák felületes, közhelyszerű visszatükröződésével (*Akkor is vidáman, Egyszer máj*), vagy olaszországi útjának lírai képződményeivel, azonban itt is előbukkan indokolatlan magányérzet és létbizonytalanság. (*Magány, Átjárnak*). Néha mégis sikerül kitörnie, s e kitörések erővonalait látva, valóban egy „új eszmélődés” tanúi lehetünk:

„Lássa, ki szembejön velem:
Számíthat rám, emberre ember.
Mert mindegy, hogy hol vagyok jelen,
Mindig mindenért felelnem kell.”

Valahol itt kell megfogni Kiss líráját, s itt kell az önmaga által is emlegetett harmóniát tovább kutatni, ahol a külső és belső szférák mérlegének nyelve az ember és nem a magány, ahol a magasrendű felelősségérzés már nem fog párosulni szorongó bizonytalansággal, mint pl. „*Mindenki a világért felel*” c. versében: „Tudjuk-e, mikor állunk mindannyian / kivégzőnégyzögek sorfalába?” (*Szépírodalmi Könyvkiadó 1965.*)

ERDELYI PÉTER

POGÁNY MÁRIA:
TÖKÉS VÁLLALKOZÓK
ÉS KUBIKOS BÉRMUNKÁSOK
A TISZA SZABÁLYOZÁSNÁL A 19. SZ.
MÁSODIK FELÉBEN

Az 1840-es években Széchenyi kezdeményezése nyomán meginduló Tisza-szabályozás egyike volt a kapitalizálódó magyar társadalom legnagyobb szervezett közmunkáinak. Pogány Mária ennek a hatalmas természetátalakító munkának két oldalát vizsgálja. Egyrészt elemzi az ármentesítésbe bekapcsolódó tőkés vállalkozásokat, másfelől – történeti, levéltári forrásanyag alapján – az ármentesítésnél foglalkoztatott kubikos bérmunkás-kialakulásával, bér- és életviszonyaival foglalkozik. Úgyesen nyomon kíséri, hol és mikor jelentkeznek a Tisza-szabályozásnál a kapitalizmus jellegzetes tőkés típusai és módszerei. Figyelemre méltó az a következtetése, hogy az ármentesítés a vállalkozók többsége részére átlagosan 30% hasznot hozott. Helyesen hangsúlyozza, hogy a Tisza-szabályozás kitérő üzlet volt a vállalkozók részére, és a korabeli más közmunkákkal együtt jelentős szerepet töltött be a kapitalizálódó Magyarország tőkés arculatának kialakításában.

A tanulmány második részében szerző kimutatja, hogyan és mikor jelenik meg a gátépítéseknel a feudális társadalomra jellemző közmunka helyett a szakmányos bérmunka.

Ismeretes, hogy az alföldi kubikosság fő fészke Csongrád megyében Szeged, Vásárhely, Szentés, Csongrád, majd Mindszent, Szegvár és néhány kisebb község volt. A kialakuló, majd „hivatásos” vándormunkássá vált kubikosréteg e területi megoszlásáról szerzőnk keveset szól. Kár, hogy nem vonta be kutatási körébe a vidéki, elsősorban Csongrád, Békés, Szolnok megyei levéltárak anyagát. E vidéki levéltárak forrásainak kiaknázása bizonyára gazdagíthatta volna munkáját, több szempontból is. (*Akadémiai Kiadó 1966.*)

JUHÁSZ ANTAL